Başdan

HAFTALIK SİYASÎ MAGAZİN

Sahibi ve neşriyatı fiilen idare eden: Rıfat Ilgaz

Adres: Çemberlitaş, Cami S. No. 59

ABONE

Bir yıllık: 500 Kr.
Altı aylık: 250 Kr.
Fiatı: 10 Kr.

Dizildiği ve basıldığı yer: Osmanbey Matbaası

Salı günleri çıkar siyasî Halk gazetesi — 18 Ocak 1949 — Yıl 1 - Sayı: 24

Gazetenin bu sayısı Sabahattin Ali'nin aziz hatırasına ayrılmıştır

SABAHATTİN ALİ ÖLDÜRÜLDÜ!

Gelecek sayıda

Esat Âdil Müstecabî. Abidin Nesimi ve Kerim Sadinin, Sabahattin Ali hakkındaki yazılarını okuyacaksınız.

MATBUAT VE SABAHATTİN

Türkiyenin beyni ve düşünce merkezi olduğunu iddia eden Babıâli kadar vefasız, kadir bilmez ve nankör bir muhit yoktur. Sansasyonel uydurma haberlerle, Sabahattinin ölümünden bile para kazanmak sevdasına düşen gazete patronları, rastgele bir ölünün arkasından bile söylenemiyecek ağır sözler, iftiralar savurdular.

Sabahattin bu kadar fena adam mı idi? Size ne yapmıştı?

Şimdiye kadar onun hikâyelerini neşreden bu kadar gazete ve mecmuaların muharrirleri arasında, onun lehinde dosdoğru ve gerçek bir kaç satır yazacak tek dostuda mı yoktu? Onun edebî şahsiyeti üzerinde olsun bir kaç cümle de yazamazlar mı idi?

bir kere bile komünistlikten sanık olarak olsun mahkemeye gitmemiş olan Sabahattini müseccel, sabıkalı komünist, vatan haini olarak tanıtmak istediler.

Milletler arasında, memleketin yüzünü ağartan tek hikâyecimiz o değil mi idi? Eserleri dünya dillerine çevrilen en iyi sanatkâr o değil mi idi Son yirmi senelik devre içinde, Türk hikâyecisi olarak başka kimi gösterebilirsiniz? Bu memleketin gerçek dertlerini, Türk köyünü ve köylüsünü, sosyal ve millî meseleleri en realist şekilde anlatan, ondan daha üstün bir muharrir tanıyor musunuz?

Senelerdir sinsi sinsi uyuklayan kısır kalemlerin, adı muharrire çıkan bir kaç kuru beyinlinin kıskançlıkları, kötü ihtirasları, ancak onun ölüsü arkasından konuşabildi. Müdafaadan âciz bir ölünün üstüne çullanan bu şeref kargalarına, bu memlekette konuşmak ve söylemek imkânından mahrum bile olsa, Sabahattinin kıymetinin ve kadrini bilen bir inkılâp nesli olduğunu hatırlatırız.

Başdan

RIFAT ILGAZ

Genç hafızama yerleşen ilk ve unutulmaz isimlerden biri de Sabahattin Ali'dir. Edebiyata düşkün bir talebe olarak mecmua sahifelerinde yazısını ve şiirlerini arar, rastlayınca da büyük bir hazla tekrar tekrar okurdum. Meş'ale dergisinde yirmi, yirmi iki sene önce okuduğum «Viyolonsel» isimli hikâyesi ilk üzerinde durduğum yazısı idi. Kimbilir, belki bunda ilk gençlik hislerimin romantik havasını bulmuş olabilirdim. Ona karşı sevgim bu hikâye ile başlamıştı. Her çıkan yazısı bu sevginin üzerine bir şeyler ilâve etmekte idi.

Onun Konyada, muallimliği sırasında hayatına acıklı bir hikâyenin karıştığını duyduğum zaman, henüz yeni hocalığa girmiştim. Bir meslekdaş sıfatile de, uğradığı bu âkıbete üzülmemek imkânsızdı.

Sinop ceza evinden döndükten sonra onu Ankara Gazi Çiftliğinde uzaktan gösterdiler. Yakından tetkik edebilmek için masasına kadar sokuldum. Saçları henüz ağarmamıştı. Yüksek sesle ve telâşlı konuşuyordu. O bir hayranının mevcudiyetinden habersiz bira çeşitleri üzerinde izahat veriyor, kısık bakışlarile etrafındakileri süzüyordu.

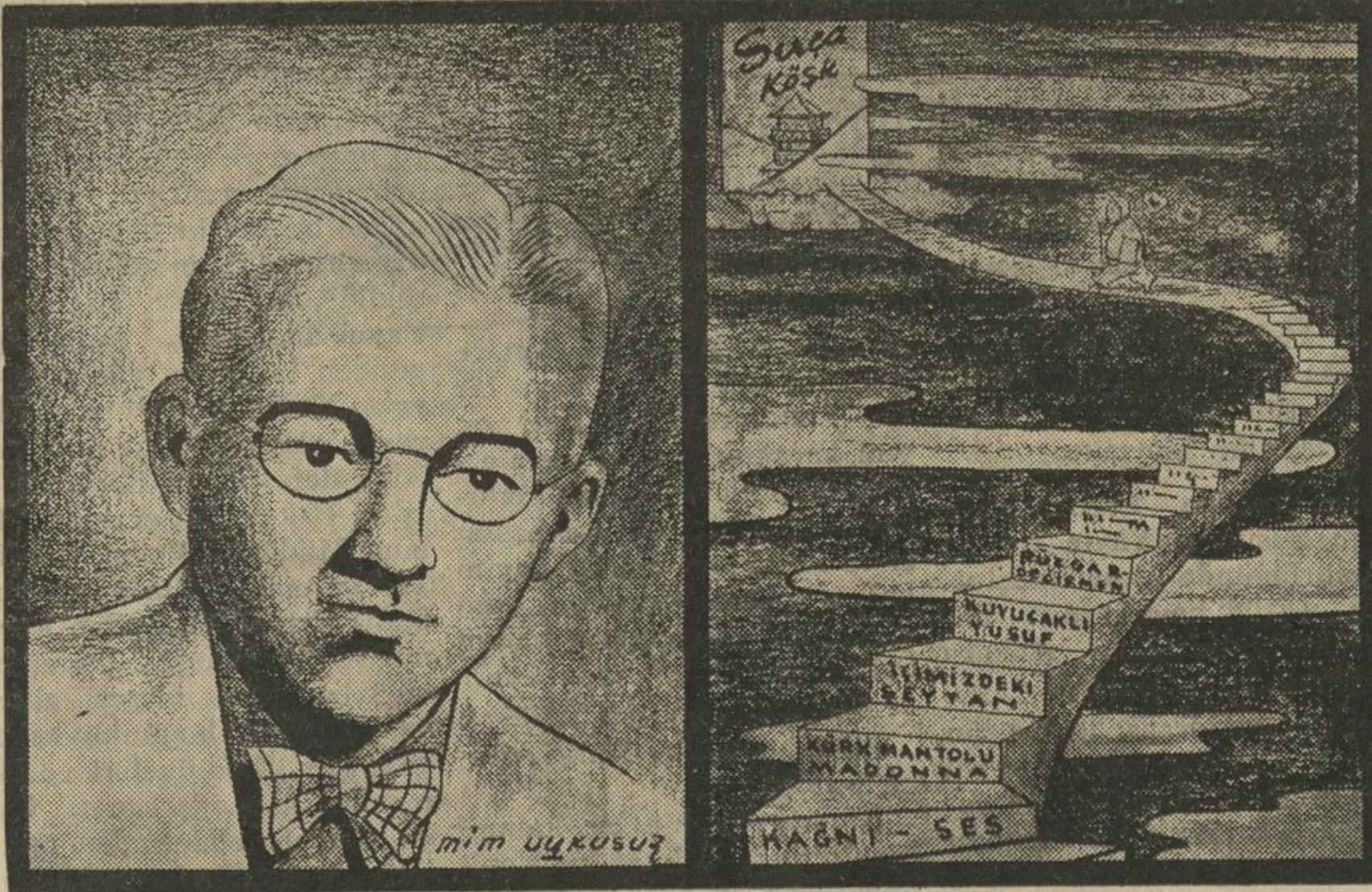
Kitapları devam ettikçe ona karşı olan alâkamın artık yeni mânalar aldığını anlıyordum. Ben de sanatı onun gibi telâkkiye başlamıştım. Hikâye de yapmak istediğini, şiirle yapmanın yollarını araştırıyor, mütemadiyen denemeler yapıyordum. Bu maksatla yazılan şiirlerimi onun da beyendiği, kulaktan kulağa bana kadar geliyordu.

yeni şiir anlayışımla yayınladığım (Yarenlik) isimli şiir kitabımın ilk münekkitlerinden biri de o olmuştu. S. Ali imzasile Yurt ve Dünyada yayınladığı tenkit beni o kadar memnun etmişti ki... Bu kitabımın ikinci baskısını yaparken bu yazısını da kitabımın başına geçirmeyi ihmal edemezdim.

Bir gün Esat Âdil vasıtasile tanıştırıldığım zaman daha takdim merasimi bitmeden bana çıkıştı. «Ben bu yazıyı S. Ali imzasile yazdım. Sen Sabahattin Ali imzasile kitabına geçirmişsin. Bu imzayı yalnız hikâyelerimde kullanırım» dedi. Ben özür dilemeğe kalkınca gülmeğe başladı. «O yazı hayatımda yaptığım sayılı tenkitlerimden biridir. İmzamı kullanmaktan haz duyarım. Adımı istediğin şekilde yazabilirsin» dedi. Barışmıştık. Dostluğumuz da böylece başlamıştı. Ankarada ve İstanbulda çeşitli mevzular üzerinde konuştuğumuz, içtiğimiz çok oldu.

Aziz'le bilfiil çalıştığımız «Gerçek» gazetesi Sıkıyönetimce kapatıldığı günlerde yeni neşriyat plânları çiziyorduk. Unkapanı köprüsünü yayan geçtiğimiz geceler «Markopaşa» isimli bir mizah gazetesi de bu tasavvurlar arasında idi. Aziz bu gazetenin tutacağına hepimizi ikna etmiş bulunuyordu. Fakat hiç birimizde yalnız bu işi destekleyecek değil, günlük nafakamızı temin edecek para yoktu. Dedim ya Unkapanı köprüsünü yayan geçiyorduk. Hastalığım dolayısile de arkadaşlarıma yük olduğumu anlayınca, imkân bulursam öğretmenliğe döneceğimi yakınlarıma bildirdim. Yol paramı denkleştirerek beni Ankaraya yolladılar. Tayinimin neticeleneceği akşamdı. Sabahattine rastladım, yanında bizim Vekâletin ileri gelenlerinden bir ar-

(Devamı Sa. 2 sü. 1 de)

Sabahattin Ali

Dost Sabahattin Ali

Aziz Nesin

O meşhur bir muharrirdi. Ben talebe idim. Harbiye mektebinin geniş jimnastik salonunda paralel yapıyordum. Bir arkadaş kolumu dürttü,

— İşte dedi senin bayıldığın hikâyeci Sabahattin Ali.

Bıllık bıllık, tombul, yumak gibi, beyaz saçlı, bir adam lâbot çeviriyor.

O yedek subay talebesi, ben de çiçeği burnunda bir zabittim. Birden içime garip bir his geldi: Kıskanmak gibi, kız mak gibi, sevmek gibi... Defter defter yazdığım hikâyelerimi neşredemiyordum. Belki böyle bir his gelmişti içime.

Dünya yüzünde benim de yaşadığımdan habersiz olan Sabahattin Ali ile, kendimi alâkadar etmek istedim. Trapez üzerine sıçradım, havada iki defa perende atıp,

— Küt!.,

diye Sabahattinin önüne düştüm. Sabahattin yanıma gelip, Şimdi aklımda kalmıyan bir kaç şey söyledi. Kendisile hiç alâkadar değilmişim gibi, metelik vermez bir tavır aldım. Elinden lâbutları çekip,

— Öyle lâbut çevrilmez, lâzım adalelerin gayri tabiî inkişaf eder, böyle çevir, diye gösterdim.

Aradan seneler geçti. Tan gazetesinde muharrir oldum. Bir gece masamda çalışırken, Sabahattin yukarıdan iniyordu. Kendisine beni tanıttılar. O meşhur konuşkanlığı ile, bana bir tam cümle söylememe fırsat vermedi. Tanda çıkan hikâyelerimi okuduğunu, beyendiğini söyledi. Aradan

(Devamı: 2 de)

89

Sabahaatin Aliyi öldürdüler

(Baş tarafı 1 de)

kadaş vardı. Beni bir kenara çekerek «Aziz'le anlaştım, Markopaşayı çıkarıyoruz. Göreceksin nasıl tutunacak dedi.» Ben tasdik edince çok memnun oldu. Yanındaki zata benim durumumu anlattı. Telefonla tayinimin neticesi soruldu. Encümen toplanmış, muallimliğe dönmemde bir mahzur görülmemişti; Şemsettin Sirer yeni Vekil olmuştu. Sabahattin gayet neşeli «hadi dedi, Rifatın yeni hocalığını ıslatalım!»

Ben bile hasta halimde onun neşesine iştirak ettim. Ol dukça kalabalık bir meyhane de birkaç kadeh şarap içtik. O bermutad yeni tasavvurlarından bahsediyor. Dâvaya ki taplarile yaptığı yardımı belirtmek için tirajını rakama vuruyordu. Yanındaki zat ona takılıyor, «hadi, bu akşam Sabahattin Ali olmanın sarhoşluğu içindesin» diyordu.

Bizim hocalık çok sürmedi. Markopaşa familyasından çıkan gazetelerde çalışmağa başlamıştım. Aziz ceza evinde idi. Sabahattin Ankaraya gidip geliyor, biz kör topal sürümünü kaybetmiş gazetelerimizi yürütmeğe çalışıyorduk.

Bir gün habersizce Ankaradan döndü. «Yeni bir hamle lâzım, ALİBABA isimli bir mizah gazetesi çıkaracağız dedi. Bu isim çok hoşuna gidiyordu. Uzun uzun izah etti: Kırkharamilere karşı Alibaba!. Uykusuza resimler, yazılar ısmarlandı. Masamın üstüne oturarak hadi dedi, seninle bir manzume yazalım, Kırk haramilere karşı olsun!. İki kıtasını ben yazdım, bir kıtası nı da o çırpıştırdı. Tamam dedi çok güzel. Bu manzumenin adını birinci sahifeye manşet vereceğiz. Bir iki defa okudu çok beyenmişti.

Alibaba çıkmış, gazetenin tenkidini Aziz ceza evinden göndermişti. Evvelâ işe manzumeden başlamıştt. «Nedir o manzume yahu! Karagöze ben zettiniz gazeteyi!» diyordu. O aldırmadı, «Aziz, ne anlarmış şiirden...» dedi geçti.

Bir gün idarehanede oturuyorduk. Sırçaköşkün son müsveddeleri üzerinde çalışıyordu. «Bir hikâye daha yazmam lâzım...» diyor, bir uçtan bir uca arşınlıyordu. Sonra geldi masamın üstüne oturdu: «Sen Müdiriyette kaldın değil mi?» dedi. Tasdik ettim. Oraya ait uzun uzun sualler soruyor. Benim hiç ehemmiyet vermeden anlattığım teferruatı, yüzüme dalgın dalgın bakarak dinliyordu. Sözümü kesince tekrar beni konuşturacak bir sual daha yapıştırıyor ve eski vaziyetine geçerek memnuniyetle dinliyordu.

Yeni bir cümleye başlamıştım ki masamın üstünden atladı. «Tamam, dedi, artık yazabilirim!» Odanın öbür ucun daki masaya pürtelâş geçti, Yeşil mürekkepli stilosunu çı kararak iki saat kadar benimle tek kelime konuşmadan yazdı. Müsveddelerini toplarken çok memnundu. «Bitmedi am ma iyi bir hikâye olacak... Müdiriyete ait bir hikâye... Kahraman da sensin, adı da doğrudan doğruya senin adın. Kusura bakma, sana bir pois tokatı yedireceğim...» diyordu. Çantasını hazırlayıp yanımdan geçerken «kurtla kuzu, nasıl isim?» dedi. Ben «güzel isim!» olduğunu söyledim. Bitince okuyacağını vâadetti ve her zamanki gibi te'âşla çıktı, gitti.

Sırçaköşkün son yazılmış hikâyesi bu «Kurtla kuzu» idi. Onun son hikâyesi de bu olduğu sanıyorum.

Daha çok hikâyeler yazacak bir yaşta aramızdan kaybolduğuna üzülmiyen mi var? Be'ki bazı günlük gazetelerin propagandalarına kapılanlar da olacak... Bunların Sabahattini iyi bilmeyen göz eri bağlı zavallılar olduğunda hiç şüphem yok. O millete karşı vazifesini yapmış tek hikâyecimizdir ve yeri henüz bomboştur.

——o——

Sabahattinin dostlarına

Sabahattin Ali, geniş bir arkadaş ve dost kadrosu içinde yaşıyan bir insandı. Sabahattinin şahsiyetini, edebî hüviyetini ve hâtıralarını belirtecek olan yazılara, gazetemizin sahifeleri açıktır. Bilhassa hayatında ona yakın bulunanların bunu vazife sayacaklarını umarız.

Başdan

Sabahattin Alinin ölümü münasebetile

Sabahattin Alinin ölümü, çok karıştık olarak ilk günlerde gazetelere aksetti. Ankara cinayeti, Nevzat Tandoğanın ölümü gibi karışık...

Şuna kanaat getirdim ki, komünistlik bir bahaneden ibaret. Celâl Bayarı ürkütmek için komünist dediler. Geçenlerde Cumhuriyet gazetesinde de Şevket Süreyya «Bir şeyhin Atatürke bile komünist» dediğini yazdı.

Zekeriya Sertel, Tan gazetesinde, yabancı memleketlerde parası olanlardan bahsettiği zaman Tan başına geçirilmişti. Sabahattin Alinin «Gün» gazetesinde neşrettiöi «Sırçaköşk» adlı hikâyesinde bugünkü idarecilerin idaresini benzettiği Sırçaköşkü tuzla buz etmek için ufacık bir fiske kâfi geldiğini yazdığı zaman da Tanın başına gelenleri hatırladım.

Geçende Mecliste, bir meb-

Yusuf Ahıskalı

us «kim komünistse öldürmeli» demiş. «Ya sana da komünist derlerse?.» diye sorulunca, ne kadar hatalı kenuştuğunu anlamış oldu.

Her Gün gazetesinin sahibi Faruk Gürtunca bir gâvur ölüsüne yapılmıyacak hakareti Sabahattin Alinin arkasından yapmıştır. Gürtunca böylelikle milliyetperver mi oluyor?. Bu gibi insanlar para kazanmak için böyle görünürler. Ali manlar Moskova üzerine yürüdüğü senelerde Ses gazetesini bu zatın matbaasında bastırırdım. Sonra Her Gün gazetesinde Sümerbankı tenkit ediyor. Haftalık Her Hafta gazetesi için bu Bankadan koca ilânlar koparıyor. Yine bu gazete Sabahattin Ali hakkında çirkin iftirada bulunuyor.

Sabahattin Ali sanatı için yaşadı. Sanatkâr adam kendini satamaz. Bunu hiç bir Türk de tasvip etmez. O Türk milletinin bir çocuğu idi.

Yusuf Ahıskalı

Dost Sabahattin Ali

(Baş tarafı 1 de)

aylar geçti, kendisile bir çok defalar konuştuk, içtik. Ayni gazetede yazılar yazdık. Ayni mecmualarda çalıştık. Bunlar hep fasılalı konuşmalardı.

Bir ara bütün imkânlarımı kaybettim. Aylarca pis pis düşündüm ve bir gün (Marko paşa) yı çıkarmağa karar verdim. Fakat param yoktu.

Ben altı yüz lira arar durur ken, Sabahattin Ankaradan çıkageldi,

— Bir mizah gazetesi çıkacak mışsın, beraber çıkaralım dedi.

Derhal karar verdik. On para yoktu. Bakırcılarda buluştuğumuz bir kahvede bütün bir ellilik verdi.

Sabahattinle arkadaşlığımız iyi devam etti. Ufak tefek nok taları, daima müsamaha ile karşıladık.

Sabahattin çok sempatik adamdı. Bana bir çok defalar,

— Siyasî hiç bir ihtirasım yok. Ben sadece, bir sanatkâr olarak kalmak istiyorum, demiştir.

Askerî ceza evinde yattığım yedi ay zarfında bir defa ziyaretime geldi. Bizi bir oda da konuşturdular. Bir yanda ceza evi müdürü, bir yanda da bizi dinleyen iki sivil memur vardı.

Onların gözü önünde, bir biçimine getirip, hapishanede yazdığım bir tımar yazıyı alıp götürdü, şaşırverdim.

Üsküdar ceza evinde iken de bir defa geldi. Bu son görüşmemiz oldu. Hiç parası ol madığını, kendisini rahat bırakmadıklarını, çalışmağa im kân olmadığını söyledi. Yeni yazdığı çok güzel bir şiirini okudu. Bedbin bir hali vardı. Fakat bu halini de neşe içinde, güler yüzle ifade ediyordu.

O kadar yorgun ve ümitsiz di ki, başka herhangi bir mem lekete gitmek istediğinden de bahsetti.

Bir daha Sabahattini göremedim. Bir kamyon aldığını duydum. Şoförlüğe pek özenmiş. Muşamba ceket ve şapka lar almış. O öyle her şeye böyle özenirdi. Maceraperest bir ruhu vardı. Meselâ polislerin takibinden şikâyet eder, sonra da gözüne kara bir gözlük takıp yakasını kaldırarak gizli dolaşmağa bayılırdı, yahut bana öyle gelirdi. Bana,

— Sabahattin kamyon aldı, cenup vilâyetlerine gitti, para kazanacak! dedikleri zaman.

— Sabahattin kamyonun vi tes kolu elinde döner ve bu işten ancak iki hikâye kazanır, dedim. Sabahattin dönemedi ve Türk edebiyatı iki şaheser hikâye kazanamadı.

İşin doğrusu şudur ki, Sabahattin hikâye yazmak için yaşıyan adamdı. Bütün hayatı parça parça hikâyelerdir. İşte bunun için mücadele eder, bu nun için gizlenir, bunun için kaçardı. Hikâyeleri için, kendi kurduğu hayallere, kendisi de inanır ve başkalarını da inan dırmağa çalışırdı. Onu anlamıyanlar, «yalan söylüyor» sanırlar. Halbuki o kimseyi aldatmış da değildir. Daima hikâyelerinin ve hayalinin uğruna kendi kendini aldatmıştır.

Onun dostluğu, sıcak yüzü, korkak ve ürkek bakışları gö zümde tütüyor. Sabahattin, milletler arasında yüzümüzü ağartmış, millî bir kıymettir. İşte bunu olsun, kimse inkâr edemez.

Türkiyede sansür var mı yok mu?

Ankarada çıkmakta olan (Hür İdare) isimli haftalık siyasî gazetenin ilk sayısından iktibas edilmiştir:

Türkiyede kanunen sansür yasaktır. Fakat fiilen işliyen bir sansür makinesi, memurları, teşkilâtı mevcuttur

Bu makine, Başbakanlığa bağlı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünde kurulmuştur. Adı (Etüd heyeti) dir. Dış yüzünden bakılınca Ankara radyosunda (söz) adile yayın lanacak konferans, temsil, nu tuk, bildiri 0ve saire gibi dil mahsullerini evvelden bir defa görmek maksadile kurulduğu zannı hasıl olur. Hakikatte bu daire, tam mânasile bir (sansür idaresi) dir.

Sansür ne demektir? İlmî mânasile şudur: Hükûmet tarafından kurulan bir heyet ve ya tayin olunan bir veya bir kaç şahıs tarafından, fikir yayını karakterlerini haiz memlekette faaliyetleri üzerine konulan kontroldür. Başlıca hassası ve karakteri, o fikir yayını halkın önüne çıkmadan onu incelemek ve gerekirse halkın önüne çıkmaktan menetmektir.

Etüd heyetinin fonksiyonuna gelelim:

Bu heyet, hiç bir kanunî kayda veya hakka müstenit olmaksızın radyo dışında, tiyatro eserlerini, oynanmadan evvel kontrol etmek ve dilerse oynanmaktan menetmek yetkisini haizdir. Bu sebeple her tiyatro idaresi, her tiyatro muharriri. oynıyacağı veya oynatacoğı eserleri, evvelemirde bu sansür heyetine tasdik ettirmekle mükelleftir. Bu şekilde, bu heyet, Basın ve Yayın İdaresinin kurulduğu günden bu yana, yüzlerce tiyatro eserini (oynanamaz) fet vasile gâğıt sepetine atmıştır.

İlk defa Şükrü Kaya'nın İç İşleri Bakanlığı devrinde. Mat buat Müdürü Vedat Nedim Tör ve onun sadık yardımcısı Sadri Ertem tarafından kuruı muşve işletilmeğe başlanmış olan bu sansür idaresi, gittikçe gelişerek, bugünkü haline gelmiştir. Esas üyeleri ve elemanları arasında sanat, fikir ve ilim meselelerinden anlıyan, bu sahalarda yetkisi bulunan tek şahıs yoktur. Bazı devrelerde Dil — Tarih Fakül tesinden polis zihniyeti bazı doçent ve asistanlar, bu heyete yardımcı veya raportör namile alınmış ve istihdam edilmişlerse de, son yıllar içinde tamamile sıra memuru vasfını haiz bulunan bazı kimseler etüd heyetine katılarak bu va zifeyi ifa ile görevlendirilmiş lerdir.

Üstü örtülü sansür idaresini. yeni bütçe konuşmalarina katılacak olan milletvekillerimizin gözleri önüne seriyoruz. Meseleyi kısaca ortaya koyuyoru ve memleketimizde en geri bir zihniyeti temsil eden bu organizasyonu temelinden ortadan kaldırmalarını millet namına ve kesin şekilde isti yoruz.

ÇAYDANLIK

Sabahattin Ali

Çaydanlık Sabahattinin en çok beğendiği bir hikâyesi idi.

Hastanenin bodrum katındaki küçük ve pencereleri demir parmaklıklı odada beş kişi yatıyorduk.

Hapisanenin doktoru ve reviri olmadığı için hasta mahpuslar ağırlaşıncaya kadar koğuşlarda kalırlar ve araba parası tedarik edebilirlerse belediye doktorunu getirirlerdi. Ak saçlarını pek itina ile ortadan ikiye ayıran bu ihtiyar ve zayıf adamcağız, yüzünde besbelli bir tiksinme ile, elleri sürmeden hastalara bakar ve, mevcut olmayan bir mesuliyetten korkarak, ekserisini hastaneye havale ederdi.

Fakat hastanede mahpuslara ayrılan koğuş beş kişiden fazla olmadığı için, mütehassıs tarafından — asla yaptırılamıyacak olan bir reçete ile birlikte — geri gönderilen mahpusların, yol kenarlarında oturup dinlenerek ve kelepçeli ellerine jandarmaların sıkıştırdığı bir sigarayı hırsla çekerek hapisane yolunu tuttukları her zaman görülürdü.

Ben bir kulak sancısı yüzünden yatıyordum. Bir bardak sıcak suya damlatılan buğuyu bir kesekülâh vasıtasile sabah akşam burnuma çeker, nadiren kitap okur ve çok zaman gözlerimi beyaz sıvalı tavana dikerek uzanırdım.

Yanımdaki yatakta, esrarkeşlikten dolayı altı ay hasta ne de tedaviye mahkûm edilen bir bakkal vardı. Hemen hemen hiç odada durmaz, koridorda jandarmalarla ahbaplık ederdi. Hasta olmadığı ve uzun zaman burada yattığı için hademeler ve jandarmalarla arası pek iyi idi ve günlük esrarını tedarikte hiç sıkıntı çekmiyordu.

Onun ötesinde, rüşvet ve irtikâptan iki buçuk seneye mahkûm eski icra memuru Süleyman efendi yatıyordu. Hastalığı zatürrie idi, fakat ihtiyarlığına rağmen tehlikeyi atlatmış görünüyordu. Genç dahiliye mütehassısı sabahları vizitede gülerek sırtını okşuyor ve:

«Yakayı kurtarıyorsun, Bey baba!» diyordu.

Diğer iki hasta, adam vurmaktan on beşer seneye mahkûm iki köylü idi. Biri hasmını, öteki su meselesinden tarla komşusunu öldürmüştü. Her ikisi de bir türlü iyi olmıyan bir bağırsak hastalığı çekiyorlardı. Müthiş zayıflıkları ve sapsarı yüzleri, onları, insanı şaşırtacak kadar birbirine benzetiyordu.

Oradakilerin içinde Süleyman efendiden başka konuşan yok gibi idi.

Esrarkeş bakkal yatağında bulunduğu zamanlar bağdaş kurup oturur ve gözlerini beyaz boyalı karyolanın ayak ucuna dikerek saatlerce susardı.

İki köylüden biri yataktan kalkamıyacak kadar halsizdi. Bütün gün başını duvardan tarafa çevirip yatar, hiç kımıldamazdı.

İsmi Satılmış olan diğer köylü bir para daha dermanlı idi. Arasıra konuştuğu da olurdu. Hattâ bir kere ormanda nasıl pusu kurup babasını vuran adamı devirdiğini bile anlattı.

Fakat Süleyman efendi, halsizliğine ve nefes almakta çektiği güçlüklere rağmen bütün gün hiç durmadan söylenirdi. Sabahleyin erkenden yatakları düzeltmeğe gelen hademelere çatmaktan başlıyarak, kahvaltı getiren hastabakıcıya, hatır soran hemşeriye, vizite yapan doktora boyuna dırlanırdı. Kendisini memnun etmeğe imkân yoktu. Karşısına kimi alırsa derhal ötekilerden şikâyete başlıyordu. O kadar ki, esrarkeş bakkal hakkında ağzına geleni söyleyip benim dinleyip dinlemediğime bakmadan:

«Nasıl, dediğim gibi degil mi?»

Diye sorarken, bakkal içeri girince, onu yatağının kenarına oturur, bana da duyuracak bir sesle benden bahserderdi:

«Aptal mıdır nedir? Boyuna kitap okuyup düşünür. Biz de çok okuduk amma, faydası olmadı. Neyine kibirlenir acaba? Biz de efendiyiz ama, kimseye kem baktığımız yok...»

Karşısındaki, bazan bir bahane bulmağa bile lüzum görmeden, kaçıncaya kadar o devam ederdi. Ara sıra yorgunluktan gözlerini kapayıp başını yastığa koyarak dinlenir, yahut öksürük nöbetine tutularak gözleri yerinden fırlar, fakat biraz kendine gelir gibi olunca yeniden söylenmeğe başlardı.

«Aman!.. Doktur mu bunlar... Ben onlardan iyi anlarım bu işlerden... Bacak kadar çocuk gelmiş de bana akıl öğretecek. Hardal lâpası neyse, onu biz de yaparız. Zaten doktora da ben söyledim... Ama o iğneleri lüzumsuz yere vuruyor... Satlıcana iğne kâr eder mi? Sonra tutmuş «çay içme!» diyor. Allah Allah... Çaydan da zarar geldiği görülmüş mü?...»

Sözünün burasında bağırırdı:

«Satılmış... Getir çaydanlığı!...»

Satılmış, uzandığı yataktan fırlar, eski ve kocaman hastane terliklerini sıska ve topuklarını balmumu gibi sararmış ayaklarına geçirir, kızgın saç sobanın üzerinden çaydanlığı ve penceredeki çay fincanını alarak «Beybaba»nın yanına varırdı.

Süleyman efendi Satılmışı, fikrini almağa lüzum görmeden kendisine hizmetçi seçmişti. O kadar salâhiyet ve tabiilikle emirler veriyordu ki, itaat etmemek oğlanın aklından bile geçmiyordu.

«Satılmış, oğlum, uzat şu tükürük hokkasını!» yahut:

«Satılmış, jandarmaya sesten, şu çeyreği de ver, bana şeker alsın!...»

Dediği zaman, sıska delikanlı değnek gibi parmaklariyle karyola demirlerine tutunur ve söyleneni yapardı. İhtiyarın tahakkümü karşısında jandarmalar bile itiraz edemiyorlar, ardı arası kesilmiyen angaryelere, arasıra söylenerek de olsa, tahammül ediyorlardı.

Satılmış çay bardağını doldurup Süleyman efendiye uzatınca ihtiyar doğrulup sırtını duvara dayar, tepesindeki saçları dökülmüş kocaman başını ağır ağır sallar, ağzına dökülen gür bıyıklarını sıvazlıyarak içmeye hazırlanırdı. Onu bu vaziyette gören hemşireler bir kaç kere sırtını duvara vermemesini, yorgandan çıkmamasını söylediler ise de o arkalarından istihfaf dolu bir gülüşle baktı, ve bildiğini yapmağa devam etti.

Çayını içtikten sonra Satılmıştan çaydanlığı tekrar ister, kopuk kapağı kaldırarak içine bakar, sonra, bir çiftlik bağışlıyormuş kadar ehemmiyetli bir velinimet tavriyle:

«Bunu da sen iç!» diyerek ona bir şeker uzatırdı.

Çay içini biraz ısıtıp öksürük nöbetlerinin arası uzayınca çenesi büsbütün açılıyordu. Odada herhangi birimiz herhangi bir meseleden bahsedecek olsa derhal lâfı yarıda kestiriyor:

«O senin bildiğin gibi değil...» diye kendisi söze başlıyordu. Herkesin bir kusurunu bulur, herkese birşey hattâ birçok şey öğretmeğe kalkardı. Zavallı Satılmış nasıl vukuat işlediğini anlatırken bile Süleyman efendinin müdahalesinden kurtulamamış, kendi başından geçen vak'anın doğrusunu ihtiyardan öğrenmek mecburiyetinde kalmıştı. İhtiyar adam öksüre öksüre:

«Yok, yok... Senin bildiğin gibi değil... Sen orada yatarsan adam değil kuş bile vuramazsın... Pusuyu nereye kurduğunu bile bilmiyorsun...» diyerek cinayet mahalline dair uzun tafsilâta girişiyor ve asıl fail bu izahatı hayret, hattâ biraz da hürmetle dinliyordu. Bu ihtiyar efendinin dedikleri gerçi hakikate uygun değildi, ama öyle bir akıllıca sayıp döküyordu ki, herhalde doğru olacaktı.

Mevsim ilkbahar başlangıcı idi. Odanın küçük saç sobası hiç durmadan yanıyordu. Akşam serinliği basınca koridorda üşüyen jandarmalar da iskemlelerini alıp içeri giriyorlardı. Sönük ampulün ışığı altında, silâhlarını kucaklarına dayayıp bekleşiyorlar, arasıra esrarkeş bakkalla yarenlik ediyorlardı.

Akşamları ateşi yükseldiği halde Süleyman efendi de onlara lâf yetiştirmekten geri kalmıyordu. Jandarmalara kâh nasihat verir, kâh onları azarlar veya, ateşi biraz daha yükselirse, abuk sabuk söylenip bağırmağa başlardı.

Son günlerde hastalığı tekrar ağırlaşmıştı. Bunda hem geceleri arkasına hardal lâpası korken sırtını yarım saat açık bırakıp üşüten hastabakıcıların, hem de kendisinin kabahatı vardı. Odanın sık sık bozulan havasını değiştirmek için pencereyi açtığımız zaman, yorganına iyice sarılmasını söylediğimiz halde, o dinlemez, göğsünü açıp pencereden gelen rüzgâra vererek:

«Bu rüzgâr adama dokunmaz... Sizin bildiğiniz gibi değil... Bu rüzgâr Takkeli dağdan geliyor. İnsana şifa getirir...» diye Mart rüzgârını hasta ciğerlerine çekerdi.

Satılmış günde bir bardak az şekerli çay mukabilinde ona hizmetkârlık etmeğe devam ediyordu. Aylardan beri perhiz eden midesi doktordan gizli içtiği bu birkaç yudum sıcak mayii belki de hasretle bekliyordu. Yalnız Süleyman efendi artık çaylarını sırtını duvara dayıyarak içemiyordu. Satılmış yardım etmezse üstüne döktüğü bile oluyordu. Elleri titremeğe, gözleri adamakıllı çökmeğe başlamıştı. Köylü delikanlısını esrarkeş bakkalın yatağına oturtup:

«Senin bildiğin gibi değil... Öyle adam öldürülmez... Bak ben sana anlatayım...» derken birdenbire sözü sapıtıyor:

«Başkâtip çaldığı paralarla iki ev aldı da yine kolunu sallaya sallaya geziyor. Hapislik bize düştü..» diye başka zaman hiç ağzına almadığı mahkûmiyetinden bahse başlıyordu. Cezasının bitmesine bir buçuk ay kalmıştı. Bunun için haftada bir iki kere uğrayan oğluna dışardaki işleri hakkında talimat veriyor ve on sekiz yaşında kadar göründüğü halde gözleri beş yaşında bir çocuk şaşkınlığı ile odada dolaşan biraz aptalca oğlu bu sözleri hiç cevap vermeden, tasdik makamında başını sallıya sallıya dinliyordu.

Birkaç gün içinde ihtiyar büsbütün fenalaştı. Yüzünün kemikleri fırlayıvermiş, gözleri garip bir parlaklıkla daha çukura gömülmüştü. Günün ekseri saatlerinde kendinden geçmiş olarak yatıyor ve sayıklıyordu. Geceleri çırpınıyor, boğulacak gibi öksürüyor ve durmadan inliyerek hiç birimizi uyutmuyordu. Esrarkeş bakkal iki gece uykusuzluktan sonra:

«Hâlâ geberemedi yahu!...»

Diye söylenmeye başlamıştı. Yalnız Satılmış hizmetinde kusur etmiyor, ihtiyarın her sayıklayışında başını yastığından doğrultarak:

«Birşey mi istedin Beybaba!» diye soruyordu.

Nihayet bir gece sabaha kar

(Devamı 4 de)

Sabahattin Ali ve hikâyeleri

Pek yakında «Sabahattin Ali ve hikâyeleri» isimli bir kitap neşredeceğiz. Bu kitapta Sabahattin'in hayatı ve edebî şahsiyeti belirtilecek ve seçme hikâyeleri bulunacaktır.

Kitaptan elde edilen menfaat, Sabahattinin arkada bıraktığı yavrusuna hediye edilecektir.

Tesellimiz

Sabahattin Ali'nin iğrenç bir cinayete kurban gitmesi hikâyeciliğimizde kapatılması imkânsız bir boşluk açmıştır. Fakat biz, her şeyden evvel, onun memleketsever, namuslu karakterine, yılmak bilmiyen mücadele azmine yanıyoruz.

Gerçek bir münevver hayatının bu şekilde son bulması memleket hesabına ne kadar acı!. Onunla beraber bir çok şeyler kaybettik. Fakat bu «bir çok şeyler» de gelecek nesillere devredilecek pek çok şey vardır. Biricik tesellimiz bu...

Sabri Soran

Sırça Köşk'ünde rahat uyu!

Öyle bir yere saklandın ki Sabahattin, burnu en keskin hafiye, artık seni bulamaz. Sansürü öyle sıkı bir yere gittin ki, vereceğin en olgun eserleri dışarıya çıkaramazsın. Sen, öyle bir yere gittin ki; pipona tütünün var mı, gözlüğün tamire muhtaç mı, ütün yapılıyor, çamaşırın yıkanıyor mu bildiremezsin. Ve sen öyle bir yere gittin ki azizim, sevgili karını ve minicik kızını bir daha göremezsin!.

Ne üzülüyorsun iki gözüm? Orada yalnız değilsin. Dâva uğruna binler kurşuna dizildi; yüzbinler asıldı! Sen, ölen milyonlardan bir taneciğisin.

Rahatını severdin; «Sırça-köşk»ün ünü kendin yarattın.

Acımız çok, kayıbımız çok büyük...

Oradaki «köşk» ünde rahat uyu!.

Mim Uykusuz

ÇAYDANLIK

(Baş tarafı 3 de)

şı ses kesildi. Son günlerde sıksık bizim odaya uğrayan nöbetçi hemşireler derhal bir sedye getirterek ölüyü kaldırdılar. Yatakları dışarı çıkardılar. Daha onların işi bitmeden dördümüz de derin bir uykuya dalmış bulunuyorduk.

Hemen sabah vizitesinden sonra bizim odanın önündeki koridorda ayak sesleri ve konuşmalar peydah oldu. Jandarmalardan biri başını kapıdan uzatarak:

«Beybabanın soyu sopu buraya toplandı» dedi.

Biraz sonra ölenin aptal oğlu içeri girdi. Babasının çıplâk yatağına oldukça büyük bir bohça sererek pencere içlerinde ve yatak altlarında ölüden kalan ne varsa onun içine doldurmağa başladı. Birkaç kere bakkalın eşyasına da el attı, fakat o hemen müdahale etti:

«Bırak o saati... Babanın öyle saati var mıydı? açık gözlülük etme!...»

Oğlan ne buldu ise derleyip toplıyarak dışarı çıktı. Bu sırada kapının aralığından koridorun bir parçası göründü. Dışarıda bir kaç kadınla bir sürü çocuk vardı. Bütün akraba gelmişe benziyordu. Bunların arasındaki şişmanca ve yaşlıca bir kadın oğlanın dışarı çıkardığı bohçayı yere serdirip açtırdı. İçindekileri birer birer saydı. Sonra telâşla oğlana dönüp bir şeyler söyledi. Tekrar içeri giren çocuk etrafına bakınarak:

«Bizim çaydanlık nerede?» diye sordu.

Dört beş gündenberi çay pişirilmediği için bu kapağı kopuk, sırları dökülmüş küçük emaye çaydanlık ortadan kalkmıştı. Herhalde Satılmış bir yere koymuş olacaktı. Kendisini biraz evvel midesinden su almak için lâboratuara götürmüşlerdi.

Esrarkeş bakkal:

«Telâş etme bulunur!» dedi.

Bu söz üzerine kapıdan içeri şişman ve kıpkırmızı bir kadın başı uzanarak:

«O da ne demekmiş? Helbet bulunacak!.» dedi, sonra oğluna dönerek, sertçe:

«Sen bunlara bakma, aramana bak, Vecihi, belki başka şeyler de kalmıştır...»

Fakat çaydanlık ortada yok tu. Satılmışın karyolasının başucunda sallanan ve zavallının varını yoğunu içinde taşıyan Amerikan bezinden bir torbayı dışından adamakıllı sıkıştırıp yokladılar; içinde çaydanlığa benzer bir şey yok tu.

Kadın kapının önünde söylenip duruyordu. Oradan geçen bir hemşire ile bir hasta bakıcıyı durdurdu, onları da alıp içeri girerek hep beraber etrafı aramağa başladılar.

Daracık odada birbirlerini itip kakarak yatakların altını, soba odunlarının yığılı durduğu köşeyi, hastaların torba ve bavullarını karıştırıyorlardı. Ben yüzümü duvara çevirmiş, sessiz yatıyordum. Ölenin karısı arkamdan dürterek: «Hişt, görmedin mi çaydanlık nereye gitti?» dedi. Hemşire atıldı:

Hastaları rahatsız etmeyin, sonra bulunur!» Fakat kadın bunu bekliyormuş gibi bağırmağa başladı:

«Ne demekmiş sonra bulunur!. Şimdi bulunmazsa gitti gider, dahi gider.. Hanım, burası neresi? Mahpus koğuşu, hırsız yatağı. Adamı0 gözünden sürmeyi çalarlar. Uğurlu adamın burda işi ne.» Sonra bize dönerek tehdit eder gibi:

«Söyleyin bakayım, nerede? Hanginizde ise çıkarsın-.» dedi ve gözlerini teker teker hepimizin üzerinde gezdirdi.

Hemşire onu kolundan tutarak yavaşça dışarı aldı, fakat karı bir türlü susmuyor:

«Müdüre çıkacağım, başhekime gideceğim...» diye koridorları çınlatıyor ve candarmaların koluna yapışıp:

«Haydi evlâdım, siz bilirsiniz usulünü, şunları söyleyiverin de nereye koydularsa çıkarsınlar!» diyordu.

Bu aralık iki hademenin koltunda Satılmış içeri girdi. Çektiği azaptan sonra bitkin bir halde idi. Daha kapıda iken bakkal kendisine sordu:

«Ulan Satılmış, ihtiyarın çaydanlığını gördün mü?»

Köylü, hademelerin yardımile yatağına yatarken, başile evet diye işaret etti, sonra hademelerden birine:

«Getiriver!» dedi. Başını bize çevirdi:

«Akşam Beybaba ağırlaşıverdi...» dedi. «Baktım vakti gelmişe benzer, başında can dan adamı yok, ağzına bir yudum su akıtacak oldum. Çaydanlığı hademe İsmaile verip mutfağa saldım. Ilıkça su getirsin dedim... Su gelmeden rahmetli can teslim etti. Nasip değilmiş. Kısmeti bu kadarmış...»

Hademe İsmail çaydanlığı getirip kadına verdi. Ana oğul bohçayı yeniden bağladılar.

Bu aralık hastanenin idare müdürü oraya geldi ve kadına bir şeyler söyledi. Kadın, yüzü tekrar kıpkırmızı olarak:

«Ne demekmiş o?. Devlet elinde can verdi, ölüsünü de devlet kaldırır. Elimi sürmem. On para da vermem. Âhir vaktinde kocamı hapisane köşelerinde öldürdünüz de ölüsünü bana mı kaldırtacaksınız... İstemem. Ne yaparsanız yapın...»

Bohçayı oğlunun koluna takarak:

«Ne duruyorsun, yürü...» dedi. «Az daha dursak bizi soymağa kalkacaklar...» Oradaki diğer kadınlara ve çocuklara döndü: «Hadisenize siz de!»

On yaşlarında kadar bir oğlan!

«Amcamı bir görmiyecek miyiz?» dedi.

«İstemem... Göremem... Yüreğim kaldırmaz. Arslan gibi ayalimi kim bilir ne hallere koydular. Amanın çocuklar... Yürekler dayanır mı... Yandım!»

Avaz avaz bağırarak ağlıyordu. Kocasının meziyetlerini, haksız yere damlarda öldüğünü sayıyor, ruhunun bütün rikkatile hıçkırıyordu.

Bu sefer oğlu onu itmeğe başladı. Çoluk çocuk ağlaşarak koridorun öbür ucuna doğru uzaklaştılar.

Bu sırada içeri giren hademe İsmaile köylü Satılmış:

«Şu torbayı çözüver!.» dedi.

Amerikan bezi torbanın ağzını açtı, içinden bir çift yün çorapla bir iki çevre ve bir kat çamaşır, en sonra da küçük bir kese çıkardı. İçini önüne boşalttı. Beyaz yatak örtüsünün üzerine üç tane on kuruşluk yuvarlandı. Satılmış bunlardan ikisini İsmaile uzatarak:

«Al şunu da, sevaptır, bir testi alıver. Rahmetliyi mezar da kefensiz yatıracaklar, hiç olmazsa toprağına iki testi su döküver...» dedi.

Torbasını tekrar toplayıp başucuna astı, halsiz başını yastığa koyarak gözlerini bembeyaz tavana dikti...

Faruk Gürtunca'nın ağzının payı

Nüfus kütüğüne «Faruk Gürtunca» diye kayıtlı bir mahlûk vardır. Çok yazık ki, vaktile ilkokul öğretmenliği bile yapan bu mahlûk, şunun bunun yardımile Babıâliye kapağı attıktan sonra, talih denen kör serserinin lûtfuna uğramıştır. Paranın şımarttığı Gürtunca, bu kolay muvaffakıyetleri, kendinden menkul kerametlerinde zannederek, boyundan büyük işlere burnunu sokmuştur. Kendi çıkardığı mecmuaya «hayalinin parmaklarile başmakaleler yazan başmuharrir» diye reklâmını yaptırtan ve acayip resimlerini bastırtan bu mahlûk, küllî ayıbından gayri, «karısına ipekli çamaşır» alacağını bozuk bir aruzla yazar ve böylece şair olduğunu da sanır. Kendisi metelik verilmiyecek bir matah olduğu için, ne biz, ne başkaları, onun bozuk düzen yazılarile uğraşmayı abes sayıyorduk. Fakat Sabahattinin ölüm haberi üzerine yazdığı bir başmakale, şimdiye kadarki haltlarının üzerine tüy dikmiş olduğu için, sabrımızı tüketen bu şeddeli cahilin ağzının payını vermek bize farz oldu.

Türk edebiyat tarihine adı geçen bir ölünün arkasından bu kadar gayri edebî bir yazı yazabilen kalemin mayasını okuyucularımız tayin etsinler.

Gürtunca şöyle yazıyor:

«Türk edebiyatı için istikbalde yeni hizmetler beklediğimiz bu eski öğretmenin Moskovaya hizmetinin aşikâr beratı, Moskova sözcüsünün onu müdafaasından başka ne olabilirdi?»

BAŞDAN:— Sabahattin Ali bugün kendisini müdafaa edemiyecek durumdadır. Bu bakımdan ona yapılan haksız taarruzları önlemek, biz arkadaşlarına düşen bir borçtur. Gürtunca, evvelâ şunu öğrenmelidir ki, Moskova radyosu Sabahattinden bahsettiyse, ve bu da eğer bir sucsa, bunda Sabahattinin ne günahı vardır? Moskova radyosu yalnız Sabahattinden değil, Yeni Sabah gazetesini, Cemaleddin Saracoğlunu, Mareşal Fevzi Çakmak ve daha bir çoklarından bahsetti ve onları methetti. Kendisinden Moskova radyosunda bahsedilmemesi için Sabahattin Staline dilekçe mi vermeli idi? Bundan dolayı asıl utanacak olan Sabahattin Ali değil, Sabahattin Alinin müdafaasını Moskova radyosuna bırakmış olanlardır. Ankara radyosu malûm zırıltı, dırıltı ve yardakçılık faaliyetine devam ederken, Moskova radyosu Sabahattinden bahsetmiş ise, bu kimin suçudur. Büyük bir millî kıymeti başkalarının eline ve takdirine bırakanlar bugün utanmıyorlar mı? Vaktile komünist diye takibata uğrayan, işkence gören Muzaffer Şerifi de Amerikalılar elimizden kapmışlar ve profesör yapmışlardı. Bütün bunlar eğer suçsa bu suç ne Sabahattinin, ne Muzaffer Şerifin, bu suç doğrudan doğruya, bir kıymeti anlamıyacak kadar kıymetsiz olanlarındır.

Gürtunca diyor ki:

«Fakat onda bir mani, bir hastalık vardı: Şöhret hastalığı. Bu şöhret hastalığı dolayısile komünist değil de vatan hainliğinde başka cepheler olsa kendisini orada göstermekten çekinmiyecekti.»

Başdan:

«Sabahattin Ali, kaleminin kuvvetile şöhretini yapmış bir sanatkârdır. Onu şöhrete ulaştıran hikâyeleri idi. Yoksa, hikâyelerini okutan şöhreti değildi. Bir adama komünist diyebilmek için, elde bir vesika, delil lâzımdır. Sabahattin Ali, komünistlik suçundan mahkûm olmadığı gibi böyle bir hareketten sanık olarak mahkemeye bile verilmemiştir ve bir ölünün arkasından sebepsiz yere vatan haini diyebilmek için, ancak Gürtunca olmak lâzım gelir.»

Gürtunca şöyle diyor: 0

«Sabahattin Ali gibi kalemi kuvvetli, fikri ihanetli muharririn ölümü ile kederlenmeyi, ne yapmak lâzım geldiğinde bu anda Türk münevveri şaşırmış olsa gerektir.»

Başdan:

«Eğer Gürtunca da kendisini Türk münevveri sanıyorsa, kına yakmasını tavsiye ederiz.»

Gürtunca devam ediyor:

«Dünya çapında eserler vererek ölümünde başına Türkün vefâ çelengini takacak olan bir adamın, vatan ihaneti yolunda yurt derelerinde nasıl leşinin yüzebileceğine Sabahattin misali büyük bir örnek olmalıdır. Milletini ve devletini satışa çıkaracakların cezayi sezâsı daima bu olacaktır.»

Başdan:

Millet ve devletini satışa çıkaran kim?. Eğer bu işi Sabahattin yaptı ise sen mühim bir gazetenin mühim bir baş muharriri sıfatile şimdiye kadar niçin sustun? Yoksa bu satıştan sana da simsarlık mı vermişti. Konuşmak için onun ölümünü beklemen daha mânalı görünüyor. Yoksa sürülmeyen gazetenin satışını hiç olmazsa bu suretle mi kurtarmak istiyorsun. Yani senin tâbirinle onun «leş» inden para kazanmak!.. Senin gibi bir leş kargası için yapılacak başka bir şey de tasavvur edilemez.

Bir sanatkâr sıfatile o çok kısa süren hayatında üzerine düşen vazifeyi hakkile başarmıştır. Eğer Babıâli hâdisesinde bir leş arıyorsa, o da Gürtuncanın vücududur

Sevgili okuyucularım!

Bu hezeyanların arkasına devam edemiyeceğiz. Sizi hiç ehemmiyeti olmıyan bir mesele ile meşgul ettiğimiz için özür dileriz. Sabahattin ve Gürtunca için verilecek hükmü, namuslu insanların vicdanlarına bırakıyoruz.

BAŞDAN